

Dr SLAVKO MARKOVIĆ,
redovni profesor

ZAKONSKI NASLEDNICI

U v o d

Zakonsko nasleđivanje u užem smislu, tj. ono koje obuhvata tzv. redovno zakonsko i imperativno nasleđivanje (nužni deo), istorijski posmatrano pokazuje mnogo veću dinamiku a uporedno-pravno mnogo veću raznolikost, nego što je slučaj sa tzv. voljnim nasleđivanjem, tj. nasleđivanjem na osnovu testamenta i ugovora o nasleđivanju, tamo gde je on dopušten.

Ova opšta konstatacija ima za naše pravo posebnu važnost, ne toliko po postavkama saveznog Zakona o nasleđivanju iz 1955. godine, već u vezi sa novim republičkim i pokrajinskim zakonima o nasleđivanju, koje su donele sve republike i pokrajine, osim SR Hrvatske. Međutim, ni svi ovi novi zakoni nisu jednako radikalni. Zakon o nasleđivanju SR Srbije i Zakon o nasleđivanju SR Crne Gore su najbliži saveznom, dok su ostali manje više radikalno menjali pojedine ustanove ili unosili nove, tako da se već čuju trojake kvalifikacije tih novina. Po jednjima, to je revolucionarna promena u naslednopravnim odnosima nastala i prouzrokovana takvim promenama na terenu porodičnog zakonodavstva. Po drugima, radi se o avangardizmu i pomodarstvu, koje je kratkog veka. Po trećima, radi se o uvođenju konzervativno-patrijarhalnih ustanova u naš novi pravni sistem itd.

Ne možemo mimoći činjenicu, da promene kao što su nejednakost naslednih delova, izdržavanje kao osnov pozivanja na nasleđe vanbračna zajednica, tazbinsko srodstvo, hranjenišтво i dr. nisu nastale u radu zajedničke komisije svih veća Savezne skupštine za zakone o udruženom radu, osnovnim svojinsko-pravnim i obligacionim odnosima (civilni kodeksi), u kojoj se predviđala puna ravnopravnost bračnih i vanbračnih srodnika a diskutovalo o nasleđivanju poljoprivrednog imanja, već da su plod nove republičko-pokrajinske legislative. Zakonodavstvo o porodici i nasleđivanju je odmah nakon prenošenja, poput cena oslobođenih kontrole, uzelo maha. Kao da je federacija „sputavala“ zakonodavne inicijative na ovom terenu i zaklapala oči pred „problemima“. Dugogodišnji rad pomenutih saveznih komisija govori protiv toga. Nisu problemi nastali preko noći, pa da su republike i pokrajine morale da ih normiraju, već su se promenili inspiratori i kreatori zakona. Do juče hvaljeni savezni Zakon o nasleđivanju iz 1955. godine postao je preuzak za „oslobođenje“ snage novog zakonodavstva.

Čini nam se, da promene o kojima je reč dolaze naprečac, tj. da nisu plod konfrontacije gledišta u teoriji. O tome rečito govore

udžbenici naslednog prava, koje pišu naučni radnici u republikama i pokrajinama a takođe i stavovi u pojedinim republičkim časopisima. Ovo pitanje postavljamo, ne zato da bi osudili radikalizam i promene u zakonodavstvu, kako bi se površno moglo shvatiti, već zbog toga, što svaka promena mora imati svoje ideološko i racionalno opravdanje. Naime, pravne norme de lege lata zasnivaju se na određenim postavkama, koje su filozofske, sociološke odnosno pravno-političke prirode, i njihova zamena nameće potrebu za boljim i savremenijim postavkama. Dakle, nije dovoljno samo raspoloženje da se nešto menja, već se mora znati zašto se menja i čime se ukinuto zamenjuje. A to, čini nam se, nedostaje.

Ovaj rad će biti pokušaj da, u izloženom svetlu, sagledamo promene, i da uočimo dileme koje nam postavlja novo republičko i pokrajinsko zakonodavstvo o ovom pitanju. Uporedno republičko i pokrajinsko zakonodavstvo o istoj materiji je prilika da, i na ovom terenu, dođu do izražaja različite ideje i shvatanja. To treba da nas podstakne, da dobre ideje i rešenja prihvatamo, a loše kritikujemo, uz puno uvažavanje. Zato, naslov možda i ne odgovara u pravoj mери, ali on je zajednički imenitelj za sva pitanja koja se postavljaju.

§ 1. REDOVNO ZAKONSKO NASLEĐIVANJE

A. OSNOVI POZIVANJA NA ZAKONSKO NASLEĐE

I. KRVNO SRODSTVO

1. Osnovi pozivanja srodnika

U skladu sa istorijskim razvitkom, u prvom redu, sa nastalim pravom privatne svojine i patrijarhalnom monogamnom porodicom, formiralo se je i zakonsko nasleđivanje, koje je, manje ili više, odražavalo, pa i danas odražava, osnove na kojima je nastalo. Tako, Hamurabijev zakonik (oko 2.000 godina pre naše ere) poznaje samo sinove kao naslednike, s tim da nasleđuju roditelje po glavama, tj. na jednake delove, bez obzira iz kojeg su braka, a kćeri imaju samo pravo na izdržavanje i miraz, srazmeran očevom imanju (§§ 165, 166, 167, 170, 171, 173, 174, 180 i 184) Roditeljski odnos zasniva se i usvojenjem (§§ 185—193). Time se omogućava produženje domaćinstva, odnosno očuvanje ognjišta, a to je bila preokupacija ovdašnjih ljudi. Ne vidi se da li je postojalo pravo predstavljanja, ali se od većine teoretičara pretpostavlja kao nešto prirodno. Takođe, sporno je nasleđe ćerki u nedostatku sinova do Mojsijevih zakona. Ustanova levirata kod Jevreja i epiklerosa kod Grka, toliko jako potenciraju produženje kuće, odnosno produženje imena porodice ostavioca, da nije nimalo čudno što su Rimljani nasleđivanje smatrali kao „*successio de locu defuncti*”, odakle se direktno izvodile, i danas ponegde izvode, personalističke koncepcije o ustanovi nasleđivanja.

Zakonik XII tablica u Rimu iz 450 godina pre naše ere poznaje tri grupe naslednika: *heredes sui*, tj. lica pod vlašću *pater familias*-a među koje dolazi i njegova žena *cum manus* i druga slobodna

lica pod njegovom vlašću, zatim agnate, među koje je dolazio i njegov emancipovan sin i gentiles. U ovakvom nasleđivanju vidimo kombinaciju sasopstveničkog odnosa i srodstva u zakonskom nasleđivanju. Usvojeni sin dolazi na nasleđe ispred rođenog sina ostavioca, samo zato što prvi stiže u zajednici za ostaviocem, a drugi stiže za sebe. Na ideju izdvajanja prinovka članova porodice onda se još nije došlo.

Pretorsko pravo postepeno, a Justinijanovo zakonodavstvo konačno predviđa kognatsko srodstvo za osnov nasleđivanja, deleći sve srodnike u tri klase: potomke, pretke i kolaterale, i po tome određujući zakonski nasledni red. Krvno odnosno kognatsko srodstvo, uz dodatak srodstva po usvojenju i bračnog druga, preuzelo je i opšte (pandektno) pravo, a zatim i sva moderna zakonodavstva, razvrstavajući srodnike, uglavnom, bilo u sistem bliskosti srodstva (romanski sistem) bilo u parantelarni sistem (ostala pravna područja Evrope). Ovakvo rešenje zasniva se na sledećim premisama:

a) Na načelu prirodne naklonosti srodnika i načelu solidarnosti koji među njima postoji. Među srodnicima se formira redovno zajednica života, među njima postoji zakonska obaveza izdržavanja, pomaganja i uvažavanja. Odatle, shvatanje o pretpostavljenoj volji, koje ima realnog oslonca. Naime, smatra se da se zakonski nasledni red zasniva na prećutno izraženoj volji, u pogledu lica koja su sposobna za testiranje, a na moralnoj osnovi u pogledu nesposobnih.

b) Načelo o solidarnosti srodnika se ne izražava samo kroz međusobnu obavezu izdržavanja, već i kroz međusobno nasleđivanje, s druge strane. Istina, to se ostvaruje u globalu ili generalno posmatrano, a ne u pojedinačnom slučaju. Kako sposobnost za izdržavanje i nasleđivanje nisu iste, moguće je, i spada u predviđene elemente ove solidarnosti, da jedan srodnik izdržava drugog, a da drugi bude njegov naslednik. Ali, kasnije, takva sudbina može da zadesi i onog ko je nasledio, tj. da izdržava a da ne nasleđi. Načelo solidarnosti isključuje čiste račune i ekvivalenat za ono što je dato.

Savezni zakon o nasleđivanju iz 1955. godine takođe stoji na ovim principima. Odnosi među srodnicima u našem socijalističkom društvu moraju još uvek biti zasnovani na klasičnim odnosima, jer društvena zajednica nije u stanju da svakom obezbedi po potrebi. Načelo solidarnosti, o kome smo govorili, ostaje i za naše društvo. Jedino, a to imamo još od Rima, sa srodnicima konkuriše i bračni drug.

Na istim koncepcijama, tj. koncepciji golog ili prostog srodstva kao osnova pozivanja na nasleđe, stoje svi novi republički i pokrajinski zakoni o nasleđivanju. Jedino Zakon o nasleđivanju SR Makedonije uvodi jednu interesantnu novinu, koja podstiče na diskusiju da li je golo ili prosto srodstvo dovoljan osnov za pozivanje srodnika. Naime, on poznaje dve vrste srodnika:

a) Srodnike iz parentele ostavioca (potomci), parantele roditelja i parantele deda i babe (dakle, tri nasledna reda) kao naslednike koji dolaze na zakonsko nasleđe isključivo na osnovu, i isključivo po osnovu, srodstva. Moglo bi se ovde govoriti o srodnicima kao apsolutnim zakonskim naslednicima, ili o srodstvu kao apsolutnoj činjenici za pozivanje na nasleđe.

b) Srodnike daljeg stepena srodstva, ili bez obzira na stepen srodstva, koji su najmanje pet godina živeli u zajednici sa ostaviocem (čl. 10 stav 4 i čl. 27). Ovde srodstvo nije dovoljno za pozivanje na nasleđe, već se traži da je manifestovano zajednicom života sa ostaviocem. Srodstvo je, dakle, samo relativna činjenica pozivanja na nasleđe, a srodnici samo relativni zakonski naslednici.

U sovjetskom pravu imamo da u naslednike po zakonu spadaju i lica nesposobna za rad koja je umrli izdržavao najmanje jednu godinu pre svoje smrti (čl. 532 stav 3 Građanskog kodeksa RSFSR iz 1964. godine). U oba slučaja se ne radi o neograničenoj životnoj zajednici dva lica kao osnovu zakonskog nasleđivanja, već je svaka od ovih uža, ali je propis ZN Makedonije mnogo značajniji. Sovjetsko pravo ide za tim da obezbedi nastavljanje izdržavanja izdržavanom licu, kako ne bi izdržavanje palo na teret države, pa je i nasleđivanje jednostrano, dok je po propisu ZN Makedonije nasleđivanje između lica koja žive u životnoj zajednici obostrano, što je sasvim nov kvalitet.

Može se uzeti da smo sada pred dilemom: a) Uzeti srodnike određenog obima za zakonske naslednike na osnovu činjenice srodstva, a ostaviocu prepustiti da on sam putem testamenta vrši korekcije, prema životnim situacijama i svom sopstvenom nahođenju, ili

b) Kombinovati golo, prosto srodstvo do određenog stepena a preko toga tražiti nove elemente: zajednicu života, izdržavanje i sl., ili

c) Za sve srodnike postaviti dopunske elemente kao pod b).

Klasični pravni sistemi, a po ugledu na njih i današnji, efektivnost vršenja uzajamnih prava i obaveza traže samo za bračne drugove a ne i za srodnike. Uprkos tome, što i za srodnike i za bračnog druga važe kriterijumi dostojnosti za nasleđivanje, odnosno što je moguća diskvalifikacija od nasleđa zbog nedostojnosti, dotle je za bračnog druga predviđen čitav niz dopunskih elemenata, kao što su zajednica života sa ostaviocem, da nije podneta tužba za razvod, poništaj ili proglašenje braka nepostojećem ili sporazum o prestanku zajednice života. Sve te činjenice nemaju nikakvog uticaja u odnosu na srodnike. Očito je, da ovakvo gledanje rimskog prava na bračnog druga kao došljaka u tuđoj kući i na tuđoj imovini, ne mogu biti i naše gledanje, odnosno gledanje savremenog društva na bračnu vezu i njen značaj za uzajamno nasleđivanje supruga s jedne, i njihovih srodnika, s druge strane.

Čini nam se da ima argumenata da se napusti rimski sistem golog srodstva za pozivanje na nasleđe, a ovo sa više razloga:

a) Srodnici se danas ne mogu, kada već postoji široko raslojavanje porodice, uzdati u činjenicu golog srodstva, već da srodstvo proizvodi posledice samo ako se efektivno vrše prava i dužnosti. Prema bližem srodniku ne može se samo biti neutralan, već u potrebi treba mu pomoći, a izostatak toga biće sankcionisan nenasleđivanjem i bez isključenja iz nasleđa. Razumljivo, s obzirom na raslojavanje porodice, ne može se zahtevati da svako živi sa ostaviocem u zajednici jer bi to značilo vraćanje porodičnim zadrugama, već sporazumno uređivanje odnosa u porodici: zajednice života, izdržavanja i slično.

Starim ljudima najčešće ne manjkaju sredstva za izdržavanje (penzija, prihodi od imovine i dr.) već potreba da budu među svojim, da oni međusobno žive u slozi, da se ne sukobljavaju oko nasleđa i slično. U tom smislu vrlo korisnu ulogu mogao bi da odigra ugovor o nasleđivanju, ali kao specifični ugovor te vrste, kakav poznaje današnje mađarsko pravo. Naime, ugovor o nasleđivanju bi se mogao zaključiti između lica između kojih se ugovara međusobno (ili jednostrano) izdržavanje. Takođe mogao bi korisno da posluži i ugovor o odricanju od nasleđa, na osnovu namirenja od pretka, kako to predviđa savezni ZN, što je ZN SR Srbije neopravdano ukinuo. Na taj način, nestala bi potreba da se izdržavanje starijih obezbeđuje jednim špekulantskim ugovorom, kakav je ugovor o doživotnom izdržavanju. Možda je takav ugovor rešenje za onog ko nema dece, a za one koji takvu decu imaju on svedoči o pataloškim odnosima u porodici. Ništa ne pada teže tim ljudima nego da u stare dane „kupuju” jednim trgovačkim ugovorom svoje izdržavanje. Drugo bi to bilo ako bi to bio sporazum sa decom i sl.

b) Očekivanje da sam ostavilac kao zaveštalac vrši korekciju u korist srodnika odnosno lica koja su živela s njim u zajednici, izdržavala ga i sl. često ne može ili se ne ostvaruje. Prvo, mnogi nisu sposobni da testiraju. Drugo, i oni koji su sposobni da testiraju ne prave testament, već to čine u dubokoj starosti. Uopšte, nije pravna kultura u nas takva da ljudi za života regulišu svoje nasleđivanje. A poznato je, da danas smrt nastupa i rano i iznenada (infarkt, srčani udar i sl.). Navedimo kao primer da bolesnog brata ili sestru čuva jedan od braće i sestara, a posle smrti svi dele njegovu zaostavštinu na jednake delove. Dakle, očito je da naslednopravni sistem ne stimuliše zdrave porodične odnose.

Međutim, ne možemo se složiti sa gledištem da zakonski naslednik bude onaj ko je ostavioca izdržavao. Kao da je propis čl. 194 stav 4 Ustava SFRJ iz 1974. godine time inspirisan a to zagovara i dr Marko Mladenović u svojoj raspravi „Savremena porodica i nasledno pravo” u „Pravnom životu” br. 10/75. Takvo rešenje je gore od postojećeg, i ono bi, htelo to ili ne, još više favorizovalo famozni ugovor o doživotnom izdržavanju, i slične trgovačke tendencije. Jer, uslovi pod kojim se ugovara izdržavanje neće postavljati stari kao lica u nuždi, već mlađi i sposobni za izdržavanje. A njima ovaj beskrupolozni i aleatorni ugovor pruža najveće šanse. Najzad, kako dovesti u vezu obavezu izdržavanja po zakonu sa takvom koncepcijom o nasleđivanju? Napuštanje principa o porodičnoj solidarnosti bilo bi veoma preuranjeno. A šta sa onima koji nemaju imovinu a nisu sposobni za rad. Pali bi na teret zajednice, a naše mogućnosti nisu još takve da možemo svima takvim licima pružiti izdržavanje.

2. Jednakost bračnih i vanbračnih srodnika

Savezni Zakon o nasleđivanju imao je posebne propise o vanbračnoj deci (čl. 23), jer nije stajao na stanovištu pune jednakosti bračnih i vanbračnih srodnika u nasleđivanju. Jednakost je postojala ako imamo izričito priznanje očinstva od strane vanbračnog oca

pred matičarem, u javnoj ispravi ili u testamentu, odnosno i kod istraživanja očinstva, ako se je vanbračni otac ponašao prema vanbračnom detetu kao svojem (faktičko priznanje). Ovakvu nejednakost omogućavali su propisi ustava iz 1946. i 1963. godine koji su predviđali ravnopravnost ove dece samo u pravima i dužnostima prema roditeljima. Ovaj stav saveznog Zakona o nasleđivanju zasnovan je na dvema premisama:

a) Ne može se očekivati da srodnici vanbračnog oca uzajamno poštuju i uvažavaju njegovo vanbračno dete, kada to ne čini sam otac. Za njih nastaje dilema, da li da se solidarišu sa sudom ili sa svojim srodnikom. Zakon se opredeljuje, s pravom, za ovo drugo, pa se zato presudi u takvoj situaciji daje ograničeni domašaj. Vanbračno dete nasleđuje majku i njene srodnike i vanbračnog oca.

b) Čitav spor, u vezi s tim, nastaje usled nemoći medicine da odgovori na pitanje ko je otac deteta u slučaju osporavanja, a posebno ako se istaknuta exceptio pluralis.

Ustav SFRJ iz 1974. godine, u čl. 190 stav 4. propisuje, da deca rođena van braka imaju ista prava i dužnosti kao i deca rođena u braku, što je temelj izjednačenja i u naslednom pravu. Valja primećivati da čl. 4 ZN CG, SI, Sr i V govore o ravnopravnosti bračne i vanbračne dece, dok čl. 5 ZN BiH i M govore o izjednačenju vanbračnog srodstva sa bračnim u nasleđivanju, što je, čini nam se, ispravnije. Mnogo jednostavnije bi bilo danas govoriti o krvnim srođnicima.

Ipak, krvno srodstvo nije uvek osnov za zakonsko nasleđe. I tu su nastale opravdane potrebe za korekcijom. Tako po čl. 32 Zakona o odnosima roditelja i dece SR Srbije nije dopušteno istraživanje očinstva deteta začetog veštačkim putem. To je odstupanje od principa isključivosti krvnog srodstva i principa jednakosti krvnog srodstva. Naime, uprkos bračnosti deteta, ovde se pojavljuje srodstvo samo sa jednim roditeljem, tj. detetom i majkom sa njenim srođnicima. Sa mužem i njegovim srođnicima pravi se fikcija krvnog srodstva, ma da ono, u stvari, to nije.

3. Obim srodstva u nasleđivanju

Svi naši naslednopravni propisi stoje na gledištu o ograničenom srodstvu kod nasleđivanja. Ali, ako se vrši ograničenje srodstva, koja je najniža ili najveća granica za to ograničenje? To je pitanje različito rešeno i među zemljama koje uvažavaju ograničeno srodstvo a različito ga regulišu i savezni i novi zakoni.

Savezni ZN je pozivao na nasleđe sve direktne srodnike (descendente i ascendente) bez obzira na stepen, i sve pobočne srodnike iz parantele roditelja (braću i sestre ostavioca i njihove potomke bez ograničenja) i iz parantele deda i baba (i njihove potomke po pravu predstavljanja: stričevi, ujaci, tetke i njihovi potomci bez ograničenja).

U novim zakonima zauzeta su tri različita rešenja:

1) Član 9 ZN BiH i Sr (Osnovi nasledno-pravnih odnosa) i V imaju kao zakonske naslednike sledeće srodnike:

a) potomke ostavioca neograničeno a od predaka samo one u dva stepena, tj. roditelje i dede i babe;

b) pobočne srodnike iz druge parantele neograničeno, a iz treće, pored deda i baba, samo još njihove prvostepene potomke: ujake, stričeve i tetke po ocu i majci, punorodne i poluroodne.

2) Član 9 ZN CG i čl. 10 ZN SI priznaju srodnike nešto šire. Naime, oni dopuštaju pravo predstavljanja i u trećem redu neograničeno, tj. potomke stričeva, ujaka i tetki.

3) Član 10 ZN Makedonije predviđa dve vrste srodnika u nasleđivanju, kako je napred istaknuto:

a) Tri pune parantele, kao Crna Gora i Slovenija, za koje se traži samo srodstvo, i

b) Ostale krvne srodnike koji žive sa ostaviocem u trajnoj zajednici života (čl. 10 stav 4 i čl. 27), o čemu smo već govorili.

Kakvo rešenje usvojiti, odnosno da li je ovo dobro? Je li smanjenje srodnika opravdano i dovoljno? Sve su to pitanja na koja se nije davao, i ne daje, valjani odgovor.

Neki sociolozi ističu da u 60% slučajeva u nas postoji trogeneracijska porodica, pa da to opravdava tri nasledna reda, odnosno nasleđivanje u tri parantele (dr Marko Mladenović u cit. članku). Drugi ističu kriterijum uvažavanja i uzajamnog poštovanja koji postoji u praksi itd.

Najpre da uporedimo krug potencijalnih zakonskih naslednika i krug srodnika među kojima postoji obaveza zakonskog izdržavanja. Prema čl. 32 saveznog Zakona o odnosima roditelja i dece SR Srbije a tako je i u drugim republikama i pokrajinama) zakonska obaveza izdržavanja postoji:

a) Između srodnika u pravoj liniji neograničeno, i to bilo ushodno bilo nishodno,

b) Od kolaterala na izdržavanje su po zakonu obavezni samo braća i sestre u pogledu izdržavanja maloletne braće i sestara.

Zašto, i je li opravdana, ovakva razlika u krugu srodnika među kojima postoji zakonska obaveza izdržavanja i zakonsko nasledno pravo? Očito, jer se je jedno „merilo“ nezavisno od drugog, tj. među ovim krugovima nije se videla nikakva međusobna veza. Određivanje kruga je, onda, rezultat nahodjenja pojedinih teoretičara, odnosno redaktora zakona, pa i promena može biti rezultat nečije volje. Zato i nekih ozbiljnih argumenata u određivanju kruga nema.

De lege ferenda, smatramo, da krug zakonskih naslednika iz reda srodnika, mora biti usklađen sa srođnicima među kojima postoji uzajamna obaveza izdržavanja. Pitanje je, koliko i kako taj krug lica treba da bude razvrstan s obzirom na dopunske okolnosti, kao što su zajednica života za ostaviocem, uzajamno izdržavanje i dr. Najzad, s obzirom na te dopunske elemente srođniku daljeg stepena srodstva može se dati prednost u nasleđivanju nad bližim srođnikom koji se poziva samo na srodstvo itd.

II. GRAĐANSKO SRODSTVO 1 Nepotpuno usvojenje

Savezni Zakon o usvojenju iz 1974. godine poznaje samo ovaj oblik usvojenja, pa takvo nasljeđivanje reguliše savezni ZN iz 1955. godine. Zakon o nasljeđivanju SR Slovenije odbacuje ovaj oblik i prihvata samo potpuno usvojenje, dok sve druge republike i pokrajine poznaju ovaj oblik a neke i potpuno usvojenje.

Međutim, i kod uređenja nasljeđivanja, iz ovog oblika usvojenja, nastala je razlika prema uređenju po saveznom ZN, i to:

1) Savezni, i novi republički i pokrajinski, zakon slaže se u pogledu nasljednih prava usvojenika i njegovih potomaka prema usvojiocu, (ali ne i prema njegovim srođnicima, usvojenicima i bračnom drugu) ukoliko ta prava nisu kod usvojenja ograničena ili sasvim isključena.

2) Budući je usvojenje shvatao kao odnos isključivo u interesu usvojenika i njegovih potomaka, savezni ZN nije priznavao zakonska nasljedna prava usvojiocu prema usvojeniku i njegovim potomcima, dok to novi zakoni čine na dva različita načina:

a) Po Zakonu o nasljeđivanju BiH, CG i M usvojioc nasljeđuje usvojenika i njegove potomke u slučaju kada i oni nasljeđuju usvojioca. Dakle, zakonsko nasljedno pravo je ili uzajamno ili se ne priznaje.

b) Po Zakonu o nasljeđivanju SR Srbije, SAP Kosovo i Vojvodine usvojioc koji nema nužnih sredstava za život je zakonski nasljednik usvojenika i njegove dece (ne i drugih njegovih potomaka) i nasljeđuje ih kao svoju decu, ukoliko za to postoje važni razlozi. Pri ocjenjivanju razloga sud uzima u obzir sve okolnosti slučaja a naročito imovinske prilike usvojioca i njegovu sposobnost za privređivanje. Nasljedno pravo usvojioca nije zavisno od nasljednog prava usvojenika prema usvojiocu, pa može jednostrano biti priznato u korist usvojioca.

3) Po saveznom ZN ostaju nedirnuta nasljedna prava usvojenika i njegovih potomaka prema njihovim srođnicima, što potvrđuju Zakoni o nasljeđivanju BiH, CG i V, dok po Zakonu o nasljeđivanju SR Srbije, Makedonije i Kosova nasljedna prava srođnika usvojenika (imaju se u vidu roditelji) ukidaju se u meri u kojoj se priznaju usvojiocu. Dakle, po saveznom ZN dolazili su u obzir samo krvni roditelji, a sada mogu doći u obzir samo građanski roditelji, paralelno krvni i građanski roditelji.

2. Potpuno usvojenje

Kao što smo naveli, ovaj oblik usvojenja uveden je tek najnovijim republičkim i pokrajinskim zakonima o usvojenju. Neki od tih zakona su doneti nakon zakona o nasljeđivanju, kao što je slučaj u SR Srbiji, pa ga zakon o nasljeđivanju i ne normira.

SR Slovenija poznaje samo ovaj oblik usvojenja a Crna Gora i SAP Vojvodina samo nepotpuno usvojenje, dok ostale poznaju oba oblika. Odredbe o nasljeđivanju u Zakonu o usvojenju SR Srbije („Slu-

žbeni glasnik SR Srbije" br. 17/76 su nepotpune i nesistematične, a pored toga, po načelu specijalnosti zakona, njihovo je mesto u Zakonu o nasleđivanju, kao što je to učinjeno u Zakonu o nasleđivanju SR Slovenije, prema kojem i dajemo prikaz nasledno-pravnih odnosa iz potpunog usvojenja:

a) Usvojenik i njegovi potomci imaju prema usvojiocu i njegovim srođnicima ista nasledna prava, kao i usvojiočeva deca i njihovi potomci. Dakle, usvojenik i njegovi potomci se potpuno integrišu u porodicu usvojioca.

b) Usvojenik i njegovi potomci nasleđuju i druge usvojenike usvojioca i njihove potomke. Znači, stvara se srođnički odnos kao između braće i sestara i između usvojenika jednog usvojioca.

c) Usvojenik i njegovi potomci nemaju zakonsko nasledno pravo prema svojim roditeljima, njihovim potomcima i drugim srođnicima, a takođe ni oni nemaju zakonsko nasledno pravo prema usvojeniku i njegovim potomcima.

3. Kritična ocena usvojenih rešenja

Ne ulazimo u potrebu dva oblika usvojenja, jer je to ocena teoretičara porodičnog prava. Isto tako, nesporan je nasledno-pravni položaj usvojenika i njegovih potomaka sa usvojiocem i njegovim srođnicima kod potpunog usvojenja. Čini nam se da nasledno-pravni položaj usvojenika i usvojioca iz nepotpunog usvojenja nije najbolje uređen.

Najpre, ne vidimo razloga da postoje uporedno dva oblika usvojenja sa skoro identičnim i naslednim odnosima. Prigovori, koji su svojevremeno činjeni prema saveznom ZN o tome da je nasleđivanje jednostrano, moglo je i imati opravdanja u svoje vreme. Danas, kada postoji i drugi oblik usvojenja, mora se na ovo gledati drukčije. Čini nam se da je bilo najbolje zadržati nasledno-pravni položaj usvojenika iz saveznog ZN.

Međutim, ako se je insistiralo na uzajamnosti nasleđivanja kod nepotpunog usvojenja, onda je ta jednostranost sada postala dvostruka, bar po propisima u SR Srbiji. Naime, nasledno pravo usvojenika i njegovih potomaka može se ograničiti ili sasvim isključiti a da usvojilac, ipak, nasledi usvojenika i njegovu decu, ako sud nađe da za to postoje važni razlozi. I obrnuto, usvojenik i njegovi potomci mogu nasleđivati usvojioca, a da ih ovaj ne nasleđuje, jer je dobrog imovnog stanja i sl.

Ne možemo mimoći činjenicu da su uslovi pod kojima usvojilac nasleđuje usvojenika i njegovu decu nejasni i, donekle, kontradiktorni, što se je moglo lako izbeći:

a) Polazna osnova je usvojilac koji nema nužnih sredstava za život.

b) Međutim, i pored toga, što nema nužnih sredstava za život, ne mora da nasledi, ukoliko ne postoje važni razlozi.

c) Pri procenjivanju razloga sud će uzeti u obzir **sve okolnosti slučaja**, a naročito sposobnost za privređivanje i imovinske prilike usvojioca. Dakle, i ovaj treći element konzumira prva dva.

Najzad, zakonodavstvo o usvojenju je prilika da ukažemo na dva stava u porodično-pravnim propisima, koji izazivaju sumnju, ne-sporazume i slično:

a) To je nepoštovanje načela o specijalnosti propisa o porodično-pravnim odnosima s jedne, i nasledno-pravnih propisa, s druge strane.

b) To što je savezni Osnovni zakon o braku, o odnosima roditelja i dece, o usvojenju i drugi, uzgred, sadržavao i izvesne norme o nasledno-pravnim odnosima, bila je svojevremena potreba i neminovnost. Nije postojao kodifikovani zakon o nasleđivanju, a htelo se je da nasleđivanje na novim osnovama bude uređeno. Međutim, donošenjem saveznog Zakona o nasleđivanju iz 1955. godine mi imamo kodifikovanu nasledno-pravnu materiju, pa, stoga, druge nasledno-pravne odredbe ostaju na snazi ukoliko su održane tim zakonom. Član 242 ZN održava na snazi, kao „posebne propise o nasleđivanju”, samo one koji se odnose na nasleđivanje kolonističkog imanja, autor-skog prava i nasleđivanje premija iz osiguranja za slučaj nesreće u javnom saobraćaju. Tako postupa i čl. 131. Zakona o nasleđivanju SR Srbije od 30. 12. 1974. godine, ma da su propisi, koje održava na snazi, davno izgubili značaj posebnog nasledno-pravnog propisa, što je drugo pitanje.

U SR Srbiji, uprkos gornjem, porodično-pravni propisi ponovo ponavljaju nasledno-pravne propise iz ranijih saveznih zakona, što samo govori o nedovoljnoj stručnosti u konačnoj redakciji zakona iz te oblasti.

A do kakvih apsurdna to može dovesti neka posluži propis čl. 25 Zakona o usvojenju SR Srbije od 27. 4. 1976. godine, koji prepisuje čl. 19. saveznog Zakona o usvojenju, i koji glasi: „Ako usvojilac ima rođene dece, nasledna prava usvojenika prema usvojiocu mogu se ograničiti ili sasvim isključiti. Ako su bračni drugovi zajednički usvojili, nasledna prava usvojenika mogu se različito odrediti prema svakom od njih”. Savezni ZN, u svom čl. 25. kao kasniji i specijalni zakon o nasleđivanju, nema dodatak o deci usvojioca, a to nemaju ni novi zakoni o nasleđivanju, pa se postavlja pitanje pod kojim uslovima se može nasledno pravo usvojenika i njegovih potomaka prema usvojiocu ograničiti ili sasvim isključiti. Čemu vodi i kome koristi takvo normiranje. Moramo istaći da se ima primeniti norma naslednopravnog propisa.

III. TAZBINSKO SRODSTVO

Do sada nije uvažavano u naslednom pravu, ma da je pravno značajno na području pravosuđa. Svakako zbog uzajamne naklonosti između ovih srodnika po zakonu je isključen od suđenja sudija u krivičnom i građanskom pravosuđu, ako se radi o srodniku po tazbini do određenog stepena kao stranci, okrivljeniku i sl. a takođe je srodnik po tazbini isključen od veštačenja, i kao svedok.

Srodstvo po tazbini u prvom stepenu je bračna smetnja, čije nepoštovanje povlači ništavost braka (čl. 19).

Očuh i maćeha su dužni da izdržavaju svoju maloletnu pastoračad ako ova nemaju drugih sposobnih srodnika da ih izdržavaju. Pastorci su, pak, dužni da izdržavaju svoga očuha i maćehu, čak i kad ovi imaju svoju rođenu decu, ako su se oni o njima duže vremena starali i izdržavali ih (čl. 34 OZORD).

Tazbinsko srodstvo kao osnov pozivanja na nasleđe priznaje samo Zakon o nasleđivanju SR Makedonije (čl. 10 stav 4 i čl. 27) predviđajući uzajamno nasledno pravo srodnika po tazbini u prvom stepenu, tj. između pastorka i očuha i maćeha, između snahe i svekra i svekrve, i najzad, između zeta i tasta i tašte. Međutim, srodstvo nije dovoljno za pozivanje na nasleđe, već se traži da postoji i zajednica života između gore navedenih lica, i to zajednica, koja je trajala najmanje pet godina od zasnivanja odnosa pa neprekidno do smrti ostavioca i najzad, da nema naslednika prvog reda, roditelja i braće i sestara ostavioca.

Srodstvo pod gornjim uslovima je, svakako, uobičajeno smatrano kao preče od nekih daljih srodnika, pa se kao takvo i uvažava. Ima mišljenja da ovakvo nasleđivanje treba priznati i u drugim republikama. Tako, Mr Ladislav Kovačević u članku „Nasljedno pravo preživjelog bračnog druga prema precima ostavitelja” u „Našoj zakonitosti” br. 5/73.

Smatramo da se de lege ferenda može trajnoj zajednici života ostavioca sa nekim licima priznati veći značaj u nasleđivanju nego daljim krvnim srođnicima, pa u tom okviru ima mesta i ovakvom nasleđivanju. Ili, to prepustiti za slučajeve koji su uobičajeni u narodu.

IV. BRAČNA VEZA

1. Načela nasleđivanja

Načelo ravnopravnosti, uzajamnosti i načelo nasleđivanja u svojini, s tim da bračni drug konkuriše sa naslednicima prvog naslednog reda (potomcima ostavioca) a bez dece sa roditeljima, braćom i sestrama i njihovim potomcima, a da isključuje dede i babe, ostalo je i danas u novim republičkim i pokrajinskim zakonima. Sta više, bračni drug koji nema dovoljno sredstava za život, kad konkuriše na nasleđe sa licima koji mu nisu krvni srođnici (dakle ne sa svojom decom) ima pravo da traži povećanje naslednog dela. Međutim, to samo prema roditeljima i braći i sestrama ostavioca, ali ne i prema pastorcima.

Promene o redu pozivanja i veličini naslednog dela bračnog druga biće razmatrane kasnije. Ovde želimo da ukažemo na dve značajne postavke supružanskog nasleđivanja u nas.

Prvo, za razliku od srodnika, za bračnog druga je dosledno provedeno načelo o efektivnoj zajednici i pomaganja. Jer, bračni drug gubi nasledno pravo ako je njegova zajednica života sa ostaviocem bila trajno prestala njegovom krivicom ili u sporazumu sa umrlim. Zatim ako je umrli bračni drug podneo tužbu za razvod, a na zahtev

nekog nasljednika sud utvrdi da bi brak bio razveden da je umrli doživio momenat pravnosnažnosti presude. Dakle, nasljedno pravo preživelog bračnog druga ne može da se zasniva na jednoj slučajnoj okolnosti, koja se dogodila njegovom bračnom partneru, ili što je pravosuđe bilo neefikasno.

Drugo, brak nije apsolutna pretpostavka za nasljedno pravo po ovom osnovu. Naime, po čl. 27 stav 2 tač. 2. ZN preživeli bračni drug gubi zakonsko nasljedno pravo ako njegov brak sa umrlim bude nakon njegove smrti proglašen nepostojećim ili poništen sa razloga za koje je on u trenutku zaključenja braka znao. Dakle, zakonsko nasljedno pravo gubi samo nesavestan partner a ne i savestan. Savestan partner iz takvog tzv. putativnog braka ne nasljeđuje kao bračni drug nego kao savesni partner iz vanbračne zajednice.

Ovakvo rešenje preuzeto je iz francuske teorije, zakonodavstva i prakse i osniva se na propisima art. 201 i 202 Code civil-a po pravilima za tumačenje ugovora, dok su svi ostali pravni sistemi Evrope, istočne i zapadne, kategorični u tome, da nasljedno pravo postoji samo između bračnih drugova, i da dosledno tome, nema međusobnog nasljednog prava partnera kada brak bude poništen ili proglašen nepostojećim.

Ovakvo rešenje gornje situacije i u samoj francuskoj teoriji se različito tumači. Tako, Morandiére (Droit civil, Tome V, Dalloz, Paris, str. 272) kaže da brak produžava svoja dejstva prema preživlom sve do poništenja, a Planiol-Ripert (Traité pratique de Droit civil français, Tome IV, Paris, 1956. str. 199.) kažu da ovakav partner ne nasljeđuje, već ima prava da sačuva dobra kao savestan, ma da je nasleđe otpalo.

Smatramo, da ovakvo rešenje ne može biti zasnovano na gornjoj formulaciji zakona. Savesnost ne može biti isključivi osnov za nasleđivanje, ako se ne proglasi i zajednica sa ostaviocem ili vanbračna zajednica. Uostalom, pravo bi bilo veoma nedosledno. Ako umrli podnese tužbu za razvod pa umre pre pravnosnažnosti, preživeli bračni drug može da izgubi nasljedno pravo a ako podnese tužbu zbog ništavosti ili proglašenja braka nepostojećim, onda nadživeli partner ne mora da izgubi nasljedno pravo. Ne vidimo osnova za različito argumentisanje u ova dva slučaja.

2. Načelo obezbeđenja bračnog druga

Baš zato što se za bračnog druga traži efektivna zajednica života, uzajamno pomaganje i izdržavanje i sl. što nije slučaj ni sa jednim drugim licem, smatramo, da to nameće potrebu daljeg jačanja naslednopravnog položaja bračnog druga. Srodnici su članovi zajednice, obično dok su maloletni ili nesposobni, a bračni drugovi, uprkos modernim koncepcijama o razvodu, najčešće provode zajednički život do smrti. Zbog toga, u konkurenciji sa srodnicima, sem sa maloletnim i nesposobnim potomcima ostavioca, koje je on izdržavao, valja ići na puno obezbeđenje bračnog druga u konkurenciji sa drugim srodnicima.

Nešto od gore navedenog je već provedeno u zakonodavstvu drugih republika, ali nije u SR Srbiji. Ipak, i tamo gde je nešto preduzeto, čini nam se da nije dovoljno i da bi, de lege ferenda, ovo pitanje valjalo biti preuređeno na pomenutoj osnovi.

V. VANBRAČNA ZAJEDNICA KAO OSNOV NASLEĐA

1. Vanbračna zajednica u ZN Kosovo

Zakon o braku SAP Kosovo od 31. 12. 1974. godine („Službeni list SAP Kosovo” br. 43/74) u odeljku III koji govori o „pravima i dužnostima bračnih drugova” u čl. 46. propisuje: „Izuzetno od odredaba ove glave u cilju ostvarivanja prava na udeo u zajednički stečenoj imovini i na izdržavanje može se dokazivati da je između muškaraca i žene postojala dugogodišnja trajna zajednica slična braku”. Ovdje reč „izuzetno” nije „izuzetno od odredaba ove glave” već izuzetno od ostalih zakonskih odredbi o braku. Dakle, da se u cilju navedenih zahteva i dugogodišnja vanbračna zajednica muškarca i žene izjednačuje sa brakom, tj. primenjuju se analogno odredbe za bračne imovinske odnose.

Međutim, zakonodavac nije ostao na izuzetku za navedene svrhe, već je u Zakon o nasleđivanju od 31. 12. 1974. godine, prvi u SFRJ i u Evropi, kolikonam je poznato, priznao međusobno zakonsko nasledno pravo među licima koja žive u vanbračnoj zajednici. Ipak, zakon ne priznaje kao merodavnu svaku vanbračnu zajednicu već kvalifikovanu, tj. koja ispunjava strogo uslove navedene u zakonu, i to:

a) Da je vanbračna zajednica, do časa smrti ostavioca, trajala najmanje 15 godina, a ako je bilo u ovoj zajednici dece najmanje 5 godina.

b) Da se u trenutku smrti ostavioca ni jedan ni drugi partner ne nalaze u braku sa trećim licem, odnosno da je ostavilac koji se nalazio u braku sa trećim licem podneo tužbu za razvod ili poništenje braka, a nakon njegove smrti se utvrdi da je tužba bila osnovana. Ali, šta ako je preživeli bračni drug bio savestan, kako je to napred navedeno. Onda bi imali konkurenciju dva lica po osnovu braka: jedno po osnovu ništavog braka a drugo po vanbračnoj zajednici. Moguće je da prvo lice izgubi nasledno pravo i po osnovu prestanka zajednice života, ali to neće ako nije krivo ili ako do prestanka nije došlo sporazumno.

Po izričitoj zakonskoj odredbi ovi partneri nisu nužni naslednici, što je nedoslednost. Jer, ako se ovakvim odnosima priznaju prava nasleđa, kao i bračnim partnerima, onda je trebalo ići do kraja.

Ne možemo a da ne postavimo pitanje, da li je ovaj propis ZN SAP Kosova u skladu sa osnovima nasledno-pravnih odnosa iz Zakona o nasleđivanju SR Srbije (čl. 9 u vezi sa čl. 233 Zakona o nasleđivanju SR Srbije i čl. 300 stav 1 Ustava SR Srbije). Ovo pitanje postavljamo načelno, a ne i zbog toga što imamo primedbi protiv ovakvog rešenja. Član 9 ZN Srbije određuje ne samo krug zakonskih nas-

lednika, već i osnove pozivanja tih lica na nasleđe po zakonu. Posredno, na ovakvo stanovište upućuje i ZN SR Slovenije, koji u čl. 10 ZN uvrštava trajnu zajednicu života muškarca i žene, kao osnov zakonskog nasleđa.

2. Trajna zajednica muškarca i žene SR Slovenije

I Zakon o braku i porodičnim odnosima SR Slovenije („Uradni list SR Slovenije” br. 15/76) u čl. 12 (Osnovne odredbe) propisuje: „Duža vremenska životna zajednica muškarca i žene, koji nisu sklopili brak ima za njih pravne posledice po ovom zakonu kao da su zaključili brak, ako ne postoje razlozi zbog kojih brak ne bi bio među njima nevažeći; na drugim pravnim područjima ima takva zajednica pravne posledice ako zakon tako određuje”.

Zakon o nasleđivanju SR Slovenije u čl. 10 propisuje uslove za međusobno nasledno pravo muškarca i žene koji duže žive u zajednici:

a) Kao bračni drugovi nasleđuju muškarac i žena koji duže vreme žive u životnoj zajednici a nisu sklopili brak. Dakle, radi se o licima različitog pola, a zakon ne precizira kada će se uzeti da postoji duže trajuća životna zajednica. Razumljivo, životna zajednica treba da je jasno manifestovana. Može, ali ne mora, biti i dece. A kvalifikaciju dužine odrediće teorija i sudska praksa.

b) Ovakvi partneri nasleđuju se uzajamno, samo u slučaju, ako nema razloga, iz kojih bi brak među njima bio nevažeći. Dakle, ako nisu u braku sa trećim licima, ili se u momentu smrti nekog od partnera njegov brak sa trećim licima smatra razvedenim, jer je osnovano podneta tužba za razvod braka, ili se proglasi ništavim odnosno nepostojećim nakon smrti jednog od partnera.

3. Neke kritičke primedbe

Stav našeg društva prema vanbračnoj zajednici se menjao vremenom. Po nekim aktima u toku Narodno-oslobodilačkog rata, a u čemu treba videti sovjetski uticaj, vanbračna zajednica se donekle uvažavala. Tako odlukom NKOJ od 19. 12. 1944. godine vanbračnoj ženi se priznavalo pravo na socijalnu pomoć, ako ju je njen vanbračni muž bar delimično izdržavao, a nalazio se u zarobljeništvu, u armiji ili je poginuo, a ona je živela s njim u zajedničkom domaćinstvu najmanje šest meseci pre odlaska u vojsku. Međutim, stav se menja nakon donošenja Osnovnog zakona o braku i drugih porodično-pravnih propisa. Vanbračnom odnosu se ne priznaje nikakvo dejstvo, o čemu svedoči Uputstvo saveznog vrhovnog suda o načinu rešavanja sporova koji nastaju u vezi sa vanbračnim zajednicama doneto na opštoj sednici od 4. 3. 1954. godine. Imovinske odnose lica u vanbračnoj zajednici iscrpno je prikazao prof. Gams u svojoj knjizi „Bračno i porodično imovinsko pravo” (Naučna knjiga, Beograd, 1966. str. 187 i s.) istakavši da je pogrešno stanovište da takva zajednica

ne proizvodi nikakva ličnopravna dejstva zakonskog braka i porodice, kao i nikakva imovinska dejstva, a što nije opravdano bar u pogledu ovih drugih.

Vremenom sudska praksa menja stav i imovinske odnose vanbračnih partnera približava bračnim. Tako presuda Vrhovnog suda Jugoslavije Rev. 2055/65 od 28. 12. 1965. godine izriče da između vanbračnih drugova ne teče zastarelost potraživanja naknade po osnovu nepravdnog obogaćenja sve dok između njih postoji zajednica života i rada, trajna i slična bračnoj zajednici (Zbirka sudskih odluka, knj. X, sv. 3. br. 301). Presudom Vrhovnog suda BiH Gž. 1048/67 od 23. juna 1968. godine izriče se da pravo na naknadu neimovinske štete za pretrpelo žalost zbog gubitka lica s kojim je oštećeni dugotrajno živeo u vanbračnoj zajednici nije isključeno samim tim što između njih nije postojala bračna veza (Zbirka sudskih odluka, knj. XIV, sv. 1., broj 39), a presudom Vrhovnog suda Jugoslavije Gz. 8/69 od 22. aprila 1969. godine izriče se da „lica koja žive u vanbračnoj zajednici mogu sticati suvlasnička prava na zgradi koju zajednički podignu, ako o tome postoji njihov sporazum. Sporazum ne mora biti pismen ni izrično ugovoren, već je dovoljno ako postoji njihova prećutna saglasnost” (Zbirka sudskih odluka knj. XIV, sv. 3. br. 256). Ali, i takvih odluka, koje se pozivaju na pravna pravila OGZ o ovome. Tako, presudom Vrhovnog suda BiH Gž. 876/67 od 16. 8. 1968. godine izriče da „maloletnici koja je, zavedena obećanjem braka, stupila u vanbračnu zajednicu, pripada pravo na naknadu štete zbog pretrpljenog duševnog bola izazvanog umanjenjem ugleda i izgleda na udaju”, uprkos tome, što su partneri dobrovoljno stupili u vanbračnu zajednicu (Zbirka sudskih odluka, knj. XIV, sv. 1. br. 30).

Na savetovanju održanom na Bledu o reformi porodičnog zakonodavstva u 1970. godini, uglavnom, je traženo izjednačenje vanbračne zajednice u imovinskim odnosima sa bračnom i predloženo, da se regulisanje tog pitanja prepusti republikama i pokrajinama (Reforma porodičnog zakonodavstva, Rad, Beograd, 1971. godine). Najzad, dodajmo da u predlozima načela bračnog prava, koje je u „Politici” od 16. 1. 1977. godine objavila Potkomisija za kodifikaciju porodičnog zakonodavstva SR Srbije, kao poslednje načelo jeste „načelo o približavanju međusobnih lično imovinskih prava i obaveza nastalih u braku i neformalnoj zajednici muškarca i žene”.

U vezi sa ovom problematikom želimo da ukažemo na dva pitanja.

Prvo, ako zagovornici takvog izjednačenja bračne i vanbračne zajednice na terenu lično-imovinskih i imovinskih odnosa to pravdaju nekim novonastalim odnosima na terenu porodice i porodičnih odnosa, moramo istaći da su takva tvrđenja u najmanju ruku sumnjiva. Kako dovesti u sklad osudu na zavođenje uprkos dobrovoljnoj vanbračnoj zajednici i istovremeno izjednačenje takve zajednice sa bračnom. Ako neko smatra da je reformator ovih odnosa, onda su rimski imperatori, i na području takvih zajednica i usvojenja, odavno pokupili sve pronalazačke licence. Po našem mišljenju, bitna je sloboda kod zaključenja i razvoda braka. Što se pri tom zahtevaju određene forme, to je neminovnost, bez koje još uvek ne može naše društvo, i koje još dugo neće moći bez njih. Ne vidimo da porodični

odnosi treba da budu neki izuzetak od toga. Ako bi se pošlo tim putem, onda bi mnoge druge odnose mogli osloboditi forme. Može se zaključenje braka pojednostaviti do krajnosti, ali brak treba da ima neku minimalnu formu, koja neće imati nikakvih uticaja na slobodu, kao što ni stroga forma nema za cilj isključenje slobode. Naprotiv, forma kod pravnih poslova, pa i braka, ima za cilj da omogući, da kod zaključenja dođe do izražaja prava, istinita, hladna volja. Porođični odnosi nisu toliko fleksibilni da odmah prate produkcione odnose. Monogramni brak služio je robovlasničkom društvu a služi i današnjem socijalističkom društvu. Novi samoupravni odnosi u nas, neposredno upravljanje proizvođača procesom proizvodnje, koje će sve više vremenom rasti, jeste jedan proces, koji ne prati tako brzo i promena porođičnih odnosa. Zatim, tu su i kulturni nivo, shvatanja i drugo što utiče na porođične odnose. Zato, takva zajednica je više izraz konzervativno-patrijarhalnih odnosa (potreba za radnom snagom, izdržavanjem i sl.) nego izraz novih socijalističkih odnosa i potreba.

Drugo, pitanje je, da li se pod imovinskim odnosima u pret-hodnom smislu, imaju razumeti i odnosi koji proizlaze iz zakonskog nasleđivanja. Odgovor bi bio negativan. Bračno imovinsko pravo reguliše imovinskopravne odnose među živima, a ne i one za slučaj smrti (Dr A. Gams, cd. str. 4). Ne vidimo da se izjednačenje imovinskih odnosa bračnih drugova i lica iz vanbračne zajednice nužno proizlazi i njihovo izjednačenje na terenu zakonskog nasleđivanja. Takva zajednica bi se mogla uzeti u obzir uz neke dopunske elemente. Tako napr. ako bi se zajednica života dva lica uzela kao samostalni odnos za zakonsko nasleđe i sl.

VI. TRAJNA ZAJEDNICA ŽIVOTA SA OSTAVIOCEM

Kao što je istaknuto, ovo poznaje samo ZN Makedonije, ali ne prostu, već kvalifikovanu zajednicu života sa ostaviocem:

a) Trajna zajednica života sa ostaviocem je ona koja je trajala najmanje 5 godina neprekidno od zasnivanja određenog srodničkog odnosa do smrti ostavioca. Oblik zajednice zavisi od običaja, zanimanja lica u pitanju i drugih okolnosti, a ne mora obavezno postojati zajedničko domaćinstvo.

b) Merodavna je trajna zajednica samo između određenih lica: između hranjenika i hranioca, tazbinskih srodnika prvog stepena, kako je već istaknuto, i lica koja su krvni srodnici iz daljeg srodstva od treće parantele.

O daljem i tazbinskom srodstvu smo već rekli, da se može uzeti u obzir samo u meri u kojoj se uvažava zajednica života sa ostaviocem, uzajamno izdržavanje i sl. pa smatramo da se tako može postupiti i u novom zakonodavstvu SR Srbije, s tim, što se ne mora raditi o istim licima kao napred.

VII. HRANJENIŠTVO

Zakon o nasleđivanju SR Makedonije, kako je istaknuto, uvažava i hranjenišтво, spojeno sa zajednicom života, kao osnov za zakonsko nasleđivanje. Hranjenik, u smislu pomenutog zakona, je dete koje je neko lice (hranilac) dovelo u kuću kod sebe da ga čuva i pazi kao svoje, a nije ga usvojilo. Svakako se ovde radi o običajnom shvatanju u ovoj našoj Republici.

Srpski građanski zakonik iz 1844. godine predviđao je u svom paragrafu 144 neformalno usvojenje na ovaj način, pa, u skladu s tim, i međusobno nasleđivanje. Naši propisi o usvojenju napuštaju takav oblik usvojenja a porodični smeštaj dece vrše organi starateljstva, s tim da se između hranjenika i hranioca ne zasniva nikakav srodnički odnos. Čak je i obaveza izdržavanja jednostrana.

VIII. POMOĆ DRUŠTVENE ZAJEDNICE

1. Stavovi u novom zakonodavstvu

U članku „Ustavna garancija prava nasleđa” objavljenom u Zborniku Pravnog fakulteta u Nišu, (Vanredan broj posvećen novim ustavima, Niš, 1974. godine) mi smo kritikovali odredbu čl. 194 stav 4 ustava SFRJ iz 1974. godine. Sada dodajmo, u vezi s tom odredbom, koju su preuzeli i svi ustavi republika i pokrajina, da zakoni o nasleđivanju SR BiH i Makedonije nisu mogli da se izjasne, jer su doneti u 1973. godini.

Od zakona o nasleđivanju, koji su doneti nakon donošenja ustava, valja istaći, da Zakoni o nasleđivanju SR Srbije i SAP Kosova s pravom ne koriste ustavno ovlašćenje o ograničenju naslednog prava lica koje je uživalo socijalnu ili drugu pomoć društvene zajednice. To, međutim, čine, na različit način, ZN SR Slovenije, Crne Gore i SAP Vojvodine.

Po čl. 128 ZN Slovenije nasleđivanje imovine lica koje je uživalo socijalnu ili drugu pomoć društvene zajednice ograničava se do visine vrednosti primljene pomoći. To ograničavanje se vrši tako, da deo ostaviočeve imovine koji odgovara vrednosti primljene socijalne ili druge pomoći postaje društvena svojina. Na taj način, društvena zajednica postaje za svoje potraživanje naslednik sui generis, a ne poverilac sa privilegovanom tražbinom. Imovina koja je postala društvena svojina predaje se odlukom suda društveno-pravnom licu koje je pomoć dalo. Ako se ta imovina, u skladu sa važećim propisima, mora predati drugom društveno-pravnom licu, dužno je to lice da isplati vrednost date pomoći društveno-pravnom licu koje je pomoć dalo. Ako se naslednici sporazumeju sa društveno-pravnim licem i obećaju da će vratiti primljenu pomoć, sud im može prepustiti celu zaostavštinu. Društveno-pravno lice koje je dalo pomoć može se do kraja ostavinskog postupka odreći prava na povraćaj, ako su i naslednici sami bez sredstava.

Član 140 stav 2 ZN Crne Gore propisuje da naslednik odgovara za sve izdatke opštine učinjene u vidu socijalnih ili drugih davanja

oko izdržavanja ostavioca, ako ona takav zahtev postavi u roku od mesec dana od otvaranja nasleđa, a po čl. 141. istog zakona, opština može tražiti odvajanje zaostavštine od imovine naslednika u cilju prvenstvenog namirenja, kao i svaki drugi poverilac.

Najzad, čl. 2. ZN Vojvodine ponavlja ustavnu odredbu nasleđivanja lica koja su primala pomoć a u čl. 142. propisuje da se prijem ovakve pomoći smatra dugom, u smislu zakona, a opština poveriocem.

2. Kritička ocena propisa

Član 189 ustava SFRJ iz 1974. godine, a isto takve odredbe predviđaju i ustavi soc. republika i pokrajina, propisuje „Građani koji su nesposobni za rad, a nemaju sredstva potrebnih za izdržavanje, imaju pravo na pomoć društvene zajednice”. U vezi s tim, želimo da ukažemo na dve moguće situacije:

Prvo, društvena zajednica se može pojaviti kao dužnik izdržavanja, ako u smislu ovog propisa ustava nema lica, koje je po zakonu dužno da pruži izdržavanje, ili ga ima, ali nije sposobno da ga vrši. Dakle, društvena zajednica se pojavljuje kao dužnik izdržavanja posle svih drugih lica, koja su po zakonu dužna da pruže izdržavanje. Međutim, tada se ne može govoriti o „pomoći”, već o zakonskom ili ustavnoj obavezi društvene zajednice. U tom smislu govori i čl. 19 stav 1 Zakona o socijalnoj zaštiti SR Srbije od 5. 12. 1974. godine („Službeni glasnik SR Srbije” br. 48/74) koji pod materijalno neobezbeđenim licem smatra lice koje nema dovoljno sredstava za izdržavanje, nesposobno je za rad i koje ne može da obezbedi sredstva za život po nekom drugom osnovu. Društvena zajednica je, po načelu socijalne sigurnosti, koje proklamira naš ustav, dužna da pruži izdržavanje, a nasleđe će pripasti licima po zakonu. Postaće društvena svojina ako nema naslednika.

Drugo, ako društvena zajednica interveniše pružanjem pomoći, jer to ne čine lica koja su dužna po zakonu, onda u smislu propisa čl. 46 ZORD (čl. 46 ZORD SR Srbije) može tužbom tražiti naknadu troškova od lica koje je dužno da pruži izdržavanje. Nije za ovo bilo potrebno unositi propis u zakone o nasleđivanju a još manje u ustavne akte.

B. RED POZIVANJA ZAKONSKIH NASLEDNIKA

1. Red pozivanja saveznog ZN

Savezni ZN, uvažavajući samo srodstvo i bročnu vezu, razvrstavao je srodnike po „prirodnom” kriterijumu, tj. po parantelarno-linearnom sistemu. Princip poznavanja ostaje golo srodstvo i bračna veza, pa se i razvrstanje srodnika vrši samo po tim kriterijumima.

Prvi red čine potomci ostavioca, uključujući i usvojenika i njegove potomke, ukoliko nasledno pravo istog nije ograničeno ili sasvim isključeno, kao i bračnog druga ostavioca. Međutim, dok je i je-

dan potomak ostavioca može biti sam naslednik ovog reda i time isključiti ostale srodnike, bračni drug to ne može, već je prelazi u drugi nasledni red, pa je utoliko njegov poziv slabiji od položaja i poziva potomka.

Drugi nasledni red činili su bračni drug i roditelji ostavioca sa svojim potomstvom. Dakle, braća i sestre ostavioca, punorodni i polurodni, sa svojim potomstvom neograničeno, po pravu predstavljaju.

Treći nasledni red činili su dedovi i babe sa svojim potomstvom, i to neograničeno, primenom prava predavljanja. Dakle, stričevi, ujaci, tetke, punorodni ili polurodni i svi njihovi potomci.

Četvrti i dalji nasledni red činili su samo direktni preci, tako da ovaj zakon ne poznaje ograničeni broj redova teoretski, a praktično ograničeno životom pojedinih predaka.

2. Nasledni redovi po novim propisima

Osnova i raspored je isti, s tim što se radi o ograničenom srodstvu u većoj meri, o čemu je napred bilo reči, pa ćemo ukazati samo na promene.

Član 135 stav 6 ZN Makedonije i čl. 132 Vojvodine predviđaju da bračni drug ostavioca može biti jedini naslednik prvog naslednog reda, ako se ostali naslednici tog reda (potomci) odreknu nasleđa. Ovakvo rešenje je opravdano, odnosno njime se je htelo da se nakon smrti jednog roditelja kuća ne rastura, do čega bi redovno došlo deobom, već da se sačuva porodični mir i harmonija. To je posebno u interesu bračnog druga ostavioca, odnosno preživelog roditelja, jer će nakon njegove smrti deca ponovo dobiti sve. Takvo rešenje se može smatrati dobrim a po saveznom ZN se to moglo postići samo odricanjem u korist roditelja.

Zakon o nasleđivanju SR Makedonije, budući da poznaje životnu zajednicu kao osnov pozivanja na nasleđe, ima komplikovaniji sistem pozivanja na nasleđe. Koliko smo mogli razumeti ona bi bila sledeća:

a) Potomci, usvojenik i njegovi potomci i bračni drug ostavioca,

b) U drugi nasledni red dolaze, s jedne strane, roditelji i braća i sestre ostavioca, po pravu predavljanja, a s druge strane, lica koja su živela u trajnoj zajednici života sa ostaviocem.

c) Treći nasledni red bi činila lica koja su živela u zajednici sa ostaviocem,

d) Braća i sestre dolaze u četvrti, a dede i babe sa potomcima u peti zakonski nasledni red.

3. Zaključak o redu pozivanja

Red pozivanja je u uskoj vezi sa činjenicama koje su relevantne za poziv na nasleđe. Gornji sistemi su zasnovani na golom srodstvu i bračnoj vezi.

Ako se prihvati sistem golog srodstva i kombinovanog srodstva, to će dovesti do drukčijeg formiranja reda pozivanja, zavisno od toga kojoj se činjenici ima dati prevaga.

Ako se uzme u obzir srodstvo i bračna veza dopunjeni sa elementima zajednice života, međusobnog izdržavanja i slično, to bi takođe prouzrokovalo formiranje novog reda.

Najzad, uzme li se u obzir zajednica života sa ostaviocem, i to kvalifikovana određenim trajanjem bez obzira na ličnost, ili sa određenim licima po srodstvu ili nekom drugom odnosu (vanbračna zajednica, hranjenišтво, tazbinsko srodstvo, prijateljstvo i dr.), onda se takođe ima formirati drugi red.

Smatramo, da je red pozivanja na osnovu činjenice golog srodstva neodrživ i da svaki drugi, koji je naveden ili o kome bi se moglo razmisliti, trebao i mogao da bude zamena za postojeći. Čini nam se da se i danas može postaviti kao moralno pravilo da je preći u nasleđivanju napr. brat ili sestra koji se brinu o nesposobnom bratu ili sestri, nego sin ili kći, koji lutaju po zemlji i inostranstvu a sposobni su za rad i zarađuju, ili su pak ravnodušni prema problemima nemoćnih roditelja. Jer, takvo neutralno držanje ne mora značiti i nedostojnost u smislu propisa o nasleđivanju. A to pravilo, moglo bi biti dopunjavano ili korigovano tako, da odgovara brojnim realnim situacijama.

C. VELIČINA ZAKONSKOG NASLEDNOG DELA

1. Načelo jednakosti delova

Veličina naslednog dela je u skladu sa pozivom na nasleđe i redom pozivanja. Pozivajući srodnike po čistom i isključivom kriterijumu srodstva i razvrstavajući ih po prirodnim kriterijumima, tj. po broju rođenja, polazeći od potomaka kao kolena ostavioca, nije se moglo ni očekivati drugo određivanje veličine naslednog dela već po načelu jednakosti. Naslednici jednakog stepena srodstva imaju jednak deo.

Osnovno pravilo ovog sistema, koje su postavili još Rimljani, jeste da potomci dele per capita, tj. po glavama, a njihovi potomci po umrlom detetu per stirpes, odnosno per lineas. To pravilo važi i za roditelje, koji takođe nasleđuju na jednake delove, a njihovi potomci po pravu predstavljanja svakog roditelja, takođe na jednake delove itd. itd. Razumljivo, kroz ovaj princip izražava se porodična solidarnost. Dobijaju svi jednako iz nasleđa a za života se pomažu po mogućnosti, tako da deoba nasleđa i obaveze inter vivos nisu bile adekvatne. Međutim, u porodičnim odnosima se izravnanje računa vrši na širokoj osnovi i među širim krugom srodnika, u protivnom, ne bi bilo govora o solidarnosti.

Poznavajući posebnu imovinu bračnog druga i čineći ga sudeonikom u zajedničkoj bračnoj tekovini, bračni drug dobija položaj deteta u prvom naslednom redu, kao maksimalno, s tim da može doći u situaciju da dobije dvostruko manje ako ima dece ostavioca iz ra-

nijeg braka i ako mu je imovina veća od dela koji bi dobio deobom nasleđa per capite (čl. 12). U drugom naslednom redu dobija u pravilu polovinu zaostavštine s tim da se ona može povećati tako da dobije sve, ili da u korist roditelja ostavioca ne dobije ništa (čl. 28 i 29).

2. Nove tendencije u novim zakonima

I pri određivanju veličine naslednog dela u novim zakonima došle su do izražaja nove tendencije. Ovo naročito u BiH, Kosovu i Vojvodini, koji predviđaju:

a) Povećanje naslednog dela dece, odnosno potomaka ostavioca, kako prema bračnom drugu ostavioca (dakle i svom roditelju) tako i prema drugim potomcima ostavioca (svojoj braći i sestrama, punorodnim ili polurodnim (čl. 21 BiH, čl. 12 i 13 SAP Kosova i čl. 24 SAP Vojvodine).

b) Povećanje naslednog dela bračnog druga ostavioca bilo prema naslednicima prvog naslednog reda (dakle i svojim potomcima) tako i prema naslednicima drugog naslednog reda (roditeljima i braći i sestrama) čl. 23 BiH, čl. 18 Kosova i čl. 24 Vojvodine.

c) Povećanje naslednog dela jednog roditelja ostaviočevog na štetu bračnog druga ostavioca, ili na štetu drugog roditelja, ako nije više u braku, ili potomaka drugog roditelja ostavioca (dakle i prema svojoj deci).

Nasuprot ovim novostima, Zakon o nasleđivanju Crne Gore, Makedonije, Slovenije i Srbije drže se stava iz saveznog Zakona o nasleđivanju, uz neke minimalne korekcije.

Već sama pojava ovakog dvojakog stava nameće delikatno pitanje o prednostima jednog ili drugog načina određivanja naslednog dela.

Sistem jednakog dela je osnovan na načelu porodične solidarnosti, pa je pitanje, da li će se očuvati ova ako se poremeti ovaj red jednakosti. Loša strana je, svakako, okolnost da napr. sin ostaviočev izdržavan i obezbeđen u roditeljskom domu, mora odmah da tuži braću ili sestre za izdržavanje ako mu veličina naslednog dela to ne omogućava. Takva moguća situacija dovodi ozbiljno u pitanje, da li takav red odražava uopšte porodičnu solidarnost. Možda ona i ne bi bila narušena obezbeđenjem izdržavanja neobezbeđenom članu. Ona će se sada ispoljavati kroz pravilo, da se prilikom nasleđivanja po zakonu obezbedi izdržavanje svakom nasledniku koji nije sposoban da se izdržava. Posmatrano s tog stanovišta, nova rešenja kao da imaju prednost.

Međutim, kao što smo napred istakli, pitanje veličine dela, treba vezati i za činjenice koje čine poziv na nasleđe pojedinih lica. Napr. ne može biti isti nasledni deo između braće i sestara koji su se sporazumeli da jedan od njih živi u zajednici sa roditeljima i da se više od drugih stara, ma da napr. materijalno svi doprinose njihovom izdržavanju, i sl. Slobodu ugovaranja morala bi da sledi i slobodnija, odnosno aktivnija uloga sudije u određivanju naslednog dela.

Šta više, smatramo, da bi zakon o nasleđivanju trebao da predvidi, kao mogućnost, preduzimanje privremenih mera za obezbeđe-

nje izdržavanja nesposobnih ili maloletnih lica iz zaostavštine. Ovo posebno, s obzirom na načelo sticanja zaostavštine ipso iure u trenutku ostaviočeve smrti. Sanaslednici bi mogli, odmah nakon delacije, da otuđe svoje delove i time da liše nesposobnog srodnika da može ostvarivati povećani nasledni deo, s jedne, a to mogu činiti i u cilju izbegavanja obaveze izdržavanja, s druge strane, koja je nakon smrti roditelja evidentna. A takvih slučajeva u praksi ima danas dosta. Razumljivo, to bi se lako moglo postići putem dopune odgovarajućeg odeljka postupka za raspravljanje zaostavštine.

§ 2. NUŽNI DEO

1. Krug nužnih naslednika

U svom članu 30. savezni ZN predviđa dve vrste nužnih naslednika:

a) Potomci, usvojenik i njegovi potomci, roditelji i bračni drug umrloga su nužni naslednici po pozivu i na osnovu srodstva odnosno bračne veze. To su tzv. apsolutni nužni naslednici.

b) Ostali preci i braća i sestre ostavioca su nužni naslednici, ako pored poziva na nasleđe ispunjavaju i dopunske elemente: ako su nesposobni za privređivanje i nemaju nužnih sredstava za život.

Dakle, i krug nužnih naslednika je širi od kruga lica među kojima postoji zakonska obaveza izdržavanja. Postaje evidentno da je nešto loše u tom našem regulisanju. Ili je krug srodnika među kojima postoji, odnosno treba da postoji obaveza izdržavanja uzak, ili je krug zakonskih, odnosno krug nužnih naslednika relativno širok. Čini nam se, da je posredi ovo drugo.

2. Stav novog zakonodavstva

U novom zakonodavstvu imamo tri različita stava:

1) Član 25 ZN CG, SI i Sr i čl. 26 V previđa:

a) apsolutni nužni naslednici su: potomci, usvojenici, roditelji i bračni drug,

b) relativni nužni naslednici su: dede i babe i braća i sestre.

2) Član 28 BiH:

a) apsolutni nužni naslednici su: deca, usvojenik i bračni drug,

b) relativni nužni naslednici: ostali potomci, usvojenik i njegovi potomci ako je nasledno pravo ograničeno, roditelji i braća i sestre.

3) Član 28 M:

a) apsolutni nužni naslednici su: deca ostavioca, njegovi usvojenici i bračni drug.

b) relativni nužni naslednici su: potomci ostaviočeve dece (unuci) i potomci ostaviočevog usvojenika, tj. samo ako su u momentu smrti živeli u zajednici sa ostaviocem ili ako ih je on izdržavao, i

c) relativni nužni naslednici su i roditelji i braća i sestre ostavioca ako su nesposobni za rad i nemaju nužnih sredstava za život.

Dakle, lica iz vanbračne zajednice, odnosno duže zajednice muškarca i žene, nisu nužni naslednici.

3. Kritička ocena stanja

Krug nužnih naslednika je veoma širok. Pored sniženja kruga, treba za lica kao nužne naslednike postaviti dopunske uslove, kao što se to čini za bračnog druga: zajednica života ili izdržavanje od ostavioca.

Čini nam se da pored bračnog druga mogu u ovaj krug ući maloletna ili nesposobna deca ostavioca, uključujući usvojenika i njegove potomke i eventualno roditelje koji nemaju nužnih sredstava za život i imovinu iz koje bi mogli obezbediti izdržavanje. To kao najširi krug.

Na taj način, nužni deo treba da bude ono što jeste: izraz potrebe za izdržavanjem od ostavioca. Kad toga nema, sloboda raspolaganja ostavioca treba da bude neograničena. Bliski rođaci i bračni drug neka to zasluže dobrim ponašanjem prema ostaviocu a ne da im to garantuje zakon. Uostalom, naše društvo još dugo mora stimulisati što produktivniji rad proizvođača a jedno od sredstava u tom pravcu jeste i puno sloboda raspolaganja, kako inter vivos, tako i mortis causa.

LES SUCESSEURS LÉGAUX

— R é s u m é —

Après avoir souligné que par les nouvelles lois sur les successions des républiques fédérées et des provinces autonomes les plus grands changements se trouvent dans le domaine de la succession légale, l'auteur essaie d'expliquer l'aspect théorique des changements et, dans ce sens, estimer, si la solution est meilleure que celle qui était contenue dans la Loi sur les successions fédérale de 1955.

Dans le cadre de la succession légale régulière, l'auteur analyse d'abord les bases de la référence à la succession légale. Dans la section „Lien de parenté par le sang”, en premier lieu il pose la question si pour la référence à la succession „la pure” parenté par les liens du sang est suffisante, ou la parenté par les liens du sang combinée avec la communauté de vie, la pension alimentaire et ainsi de suite, et il s'est prononcé en faveur de cette deuxième solution.

L'auteur analyse l'égalité à la jouissance des droits successoraux des parents du de cujus soit qu'ils sont issu du mariage ou hors mariage, la seule exception à ce principe il voit dans l'interdiction de recherche de la paternité de l'enfant conçu par voie artificielle (article 32 de la Loi sur les rapports entre les parents et les enfants).

En ce qui concerne le volume de la parenté dans la succession, l'auteur considère que le cercle de parents qui recueillent la succession ne peut être dans aucun cas plus grand que celui entre lesquels existe l'obligation alimentaire légale, mais qu'il faut éventuellement réduire ce cercle, ou le compléter en fonction des éléments complémentaires, qui seraient pris en considération.

En traitant la question de la succession entre les parents civils, l'auteur critique la solution presque identique de la succession dans les deux formes de l'adoption (incomplète et complète la solution de la Loi sur les successions de la Fédération de 1955 relative à la succession unilatérale, c'est-à-dire à la succession de l'adopté et ses descendants à l'égard de l'adoptant, et ne pas reconnaître le droit de succession de l'adoptant à l'égard de l'adopté et ses descendants.

L'auteur souligne que la parenté par alliance, qui est importante pour certains rapports juridiques, ne présentait pas de l'importance pour la succession légale, et qu'elle pourrait être reconnue seulement avec certains éléments complémentaires: la communauté de vie, la pension alimentaire etc.

En ce qui concerne le lien conjugal en tant que base de s'en rapporter à la succession, l'auteur signale, que le principe de la communauté conjugale effective et de l'exécution des devoirs entre les époux est réalisé, ce qui n'est pas le cas pour les parents, et il propose que la position de droit de succession du conjoint soit encore améliorée.

Après avoir analysé la succession entre les parents hors mariage dans la Province autonome socialiste Kosovoo, c'est-à-dire entre l'homme et la femme dont la communauté existe longtemps dans la République socialiste de Slovénie, l'auteur considère qu'il faut réaliser l'entière liberté sur le terrain du mariage et les rapport conjugaux, simplifier la forme et faciliter le divorce, mais qu'il n'y a pas de raison de reconnaître l'importance juridique dans la succession à une communauté non-formelle de l'homme et de la femme car avec autant d'arguments on pourrait exiger l'élimination de la forme de même dans les autres rapports juridiques, et la communauté hors mariage reste, quand même, un rapport juridique, excepté qu'elle serait établie sur une base non-formelle. De telles

conceptions, eu égard au sous-développement de notre société et au niveau culturel et social, favorisent les milieux qui mène une vie patriarcale et conservatrice et elles ne sont pas l'expression des besoins qui ont pris naissance et quelque chose qui a mûri dans la société.

En traitant la question de l'assistance sociale de la communauté en tant que base de référence à la succession, l'auteur signale, que ces dispositions de la constitution ne sont pas en conformité avec la législation positive. Car, si nul ne peut se charger de l'entretien d'une personne et que celle-ci n'a pas de propriété, alors la communauté sociale est débitrice de la pension alimentaire, en conséquence il ne peut être question de l'assistance. Si toutefois, la communauté sociale a fourni l'assistance à une personne, parce que le parent ou le conjoint, en tant que débiteur de la pension alimentaire, n'a pas exécuté son obligation, alors comme tout créancier elle peut porter plainte contre le débiteur et demander de lui compenser la pension alimentaire payée.

L'ordre d'appel des héritiers à la succession est de même en conformité avec le principe de la solidarité familiale ainsi que le montant de la fraction de succession. Dans les nouvelles lois sur la succession la fraction égale de succession est abandonnée, mais la fraction de succession est déterminée comme création d'un nouveau principe de la solidarité familiale.

Enfin, l'auteur signale que le cercle des héritiers réservataires devrait être encore resserré et réduit au conjoint et au descendant incapable ou minor, et éventuellement aux père et mère qui n'ont pas de ressources, s'ils n'ont pas de ressources, s'ils n'ont pas de propriété et qu'il faut favoriser le producteur pour qu'il puisse par l'acte juridique mortis causa disposer des fruits de son travail. Une telle stimulation du producteur est nécessaire aussi à notre société dans la voie vers le communisme.

